

באין משילות נולד "השומר החדש" (תמונת מצב, נכון ל-2018)

מאת: ארנון סופר

מאמר זה יציג שורה של תהליכים המאיימים על ההישגים הטריטוריאליים של הציונות בארץ ישראל. לאחר שנתאר את ממדי התופעה נענה גם על השאלה, הכמעט מובנת מאליה: "מדוע אין הציבור הרחב ומנהיגיו ערים לתהליך זה?" ונסיים בתיאור של התופעה הישנה-חדשה של התהליכים המתרחשים כאשר נוצר ואקום במקום שהממסד היה אמור לטפל בו ובמקרה זה – בהקמתה בשנת 2007 של תנועה חברתית, חינוכית וציונית חדשה – "השומר החדש".

ארוזיה מתמשכת בהישגים הטריטוריאליים של הציונות

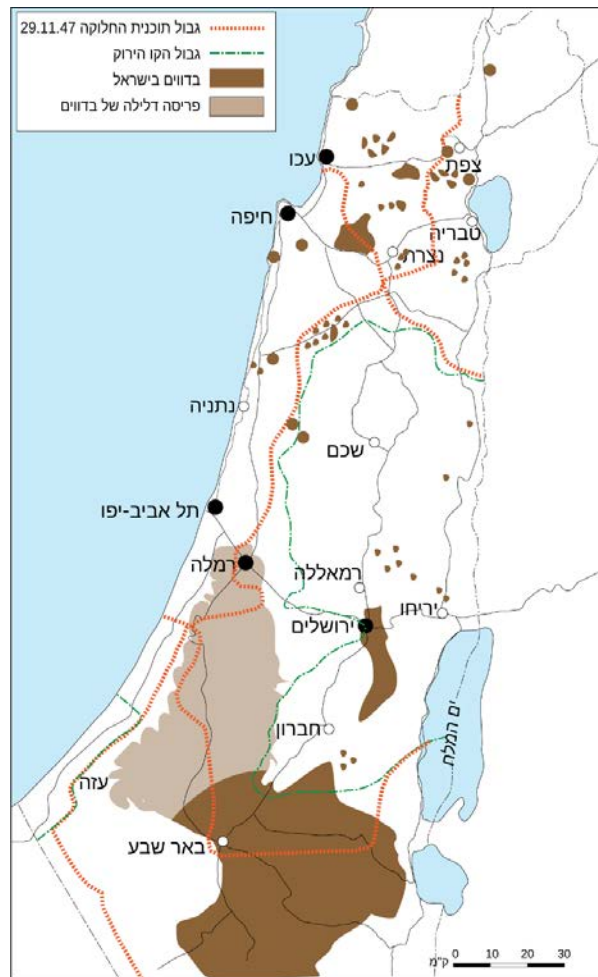
התכווצותה של ישראל היהודית לתוך "מדינת תל-אביב" (שבין חדרה לאשדוד) אינה תופעה חדשה. החידוש הוא בממדי התופעה ובמהירות שבה היא מתרחשת. ההתכנסות ל"מדינת תל אביב" היא חזיתית ומרכיבית הם דמוגרפיים. חלק ניכר מן הצעירים בגילאי 20–50 עובר למרחב זה. הם נמשכים אל התעסוקה האטרקטיבית, אל התרבות, אל הבידור, אל האפשרות להעניק לילדים חינוך איכותי וביטחון אישי (ביסטרוב וסופר 2006, 2008).

במקביל לכך קורה משהו ביחסה של המנהיגות הלאומית לחקלאות. בעוד שבכל מקום בעולם נחשבת החקלאות כחביבתן של הממשלות, היחס בישראל הוא שונה. הנדל"ניסטים, הכלכלנים, האקולוגים ובעקבותיהם גם מנהיגי הציבור מתייחסים במידה רבה אל החקלאות כמטרד (סופר 2010). התוצאה היא שיש נטישה של החקלאות, המתבטאת בירידה במספר המועסקים ובירידה באחידה של קרקעות הלאום. אינני מתייחס כלל לפן הכלכלי של החקלאות שכן, ככל שזה נוגע לחקלאות, הפן הזה, לדידי, הינו שולי בחשיבותו בדיוק כשם שלא נכניס שיקולים כלכליים להחזקת חיל האוויר.

בעוד שבציבור היהודי מתרחשים תהליכי נטישת קרקעות, הנה במגזר הערבי התהליכים הם הפוכים. מסיבות כלכליות ופוליטיות האוכלוסייה הערבית איננה מהגרת למישור החוף. שיעור גידולה הדמוגרפי של אוכלוסייה זו הוא מן הגבוהים בעולם והאוכלוסייה הגדלה זקוקה למרחבי מחייה ומגורים. המרחבים הנדרשים כאן הם גדולים במיוחד משום שהמגזר הערבי ממשיך לאמץ את תרבות הבנייה הנמוכה שהייתה מקובלת לפני יובל שנים (ושאיננה מתאימה לתנאי ההווה).

החברה הבדווית, בעלת שיעורי ריבוי טבעי הגבוהים בעולם, מתפרסת על פני מרחבים שישראל לא הכירה בעבר: הבדווים בדרום הארץ מונים, נכון ל-2018, כ-250,000 נפש שהם כ-2.8% מכלל האוכלוסייה בישראל. כ-150,000 מהם חיים ביישובי קבע וכ-100,000 חיים בפזורות. השטח עליו מתפרסת אוכלוסייה זו – מצפון, ממזרח ומדרום לבאר שבע – מהווה כ-10% משטחה של ישראל. בכך לא נגמר התהליך, שכן ההתפשטות נמשכת במהירות רבה לכל הכוונים: דרומה לעבר מצפה רמון ומרחב הר רמון, מזרחה לשיפולי מדבר יהודה, צפונה אל הקו הירוק בהר חברון, מערבה לעבר רצועת עזה ולכיוון צפון-מערב לעבר מרחבי שפלת יהודה ועד לאזור רמלה-ראשון לציון-רחובות, כולל סביבת המושבים בית חנן וישרש ואפילו לבסיסי צה"ל בצריפין! (ביסטרוב וסופר 2010). ואין לי ספק כי אם יערך ניסיון להעבירם משם, תישמע הטענה כי הם יושבים שם מקדמת דנא...

הבדווים פרוסים בכל מרחבי יהודה ושומרון, בעיקר במדבר יהודה – מהר חברון בדרום ועד לאזור יריחו בצפון, סובב שיפולי הרי חברון המערביים (אזור סנסנה – שומריה וצפונה לאזור קלקיליה) (שבט הראמדין ליד אלפי מנשה). באזור השרון נמצא בדווים בסביבות טייבה ובתוכה, בסביבות חדרה, בכרמל ובואדי ערה. צפיפותם גוברת בגליל התחתון, מפה 1.

מפה 1: פריסת הבדווים בארץ ישראל (2018)

הבדווים של הגליל מתגוררים רובם בגליל התחתון ביישובי קבע משלהם דוגמת זרזיר, כעביה ובסמת טבעון (כ-20 יישובים, עם כ-70,000 תושבים, נכון ל-2018) וגם ביישובים מעורבים דוגמת דיר-חנא, שפרעם, עילבון (כ-30,000 ב-2018). חלק קטן של האוכלוסייה הבדווית מתגוררת גם בגליל העליון (בעראב אל עראמשה), בעמק החולה (טובא-זנגרייה) וכמה מאות בדווים מתגוררים עדיין בפזורות כמו בוואדי חמאם ובאזור מגידל-מע'ר. נכון ל-2018 מונה האוכלוסייה הבדווית בצפון כ-120,000 נפש (על פי נתוני המחבר).

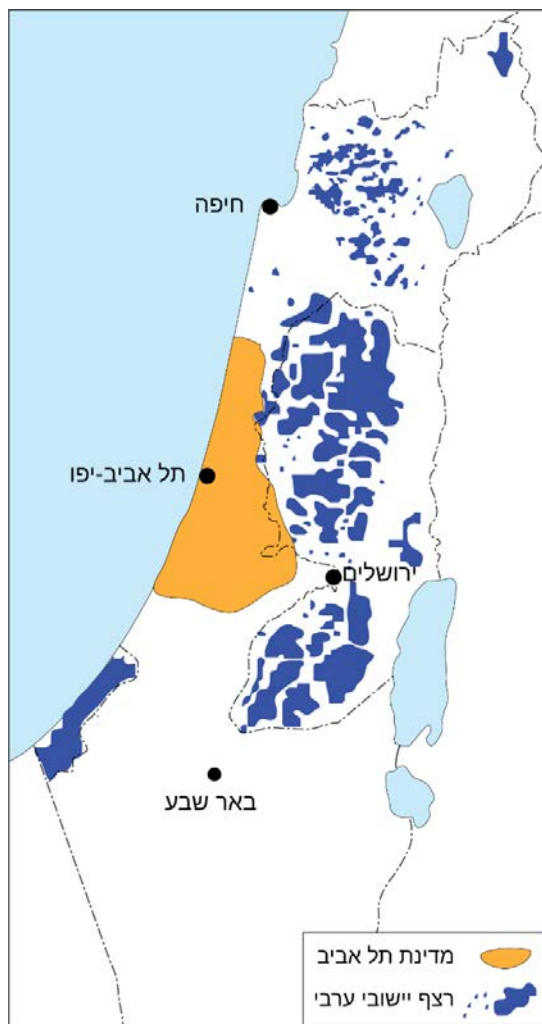
כפי שראינו, האוכלוסייה הבדווית גדלה בקצב מהיר ומתפרסת בכל מרחבי ארץ ישראל המערבית. במה שנוגע לפריסה בשטח מתרחש שינוי דרמטי גם ביישובים הערביים היושבים במקומם זה עשרות ומאות שנים. יישובים אלה לא התרחבו בכל תקופת האימפריה העות'מאנית וגם בראשית תקופת המנדט. בהווה הם עוברים מהפכה שאין לה אח ורע במזרח התיכון ואולי גם בעולם כולו. השילוב בין הריבוי הטבעי הגבוה עם סגנון הבנייה הנמוכה גורם לכך שהיישובים הערביים התפשטו לממדים של ערי ענק. ראו לדוגמה את מרחב הרי נצרת שבו מתגוררת אוכלוסייה ערבית בת למעלה מרבע מיליון נפש הפרושה מיפיע במערב ועד לתורען במזרח, מעילוט בצפון ועד דבוריה-שיבלי בדרום. רצף פיזי ערבי קיים מסכנין במערב ועד דיר חנא במזרח, מביר אל מכסור בדרום, דרך שפרעם-עילבין-תמרה וכאבול בצפון. קיים רצף בנוי מערעה וכפר קרע שבואדי ערה במערב ועד לזלפה-מוסמוס-ביאדה במזרח וכן רצף מטירה דרך טייבה-טול כרם-שוויכה-זיתא-ג'ת-בקא ב"משולש הקטן".

רצפים אלה ממשיכים להתפשט והמרחבים הערביים גדלים, לא על אדמת מדינה, אך בקצב ובמרחבים המנציחים תוהו ובוהו תכנוני מוניציפאלי (ביסטרוב וסופר 2010) וראו מפה 2.

בכל המרחבים הנזכרים – מרחבי הבדווים בדרום והרצפים הפיסיים בצפון ובמרחב ירושלים – לא קיימת ריבונות ישראלית במובן המקובל, שכן אין מציגים שם את סמלי הריבונות הישראלית (דגל, המנון, חגים לאומיים), אין תשלומי

מיסים וארנונה כמקובל בישראל ותופעות של אי-ציות לחוק ואי-אכיפת החוק הן שם שגרת חיים (על פי נתוני משרד הפנים, ביטחון הפנים, מקרקעי ישראל והביטוח הלאומי).

אם נמפה את המרחבים שצוינו לעיל, הרי מנקודת ראות ציונית וריבונית ישראלית נקבל מפה מטרידה (מפות 1 ו-2): ביהודה ושומרון איננו מצפים לסממני ריבונות ישראלית בקרב 3 מיליון פלסטינים (ב-2018) אך להבנתנו אין ריבונות ישראלית גם ב"גבעות השומרון" בקרב "נערי הגבעות" ומנהיגיהם (בשונה מהנעשה ביתר שטחי יו"ש היהודיים).

מפה 2: פריסת היישובים הכפריים והעירוניים הערביים בארץ ישראל (2018)

נמשיך ל"מדינת הבדווים" בדרום, ל"משולש הערבי" שבין כפר קאסם ועד צפון ואדי ערה, נצפין לכל המרחבים בגליל התחתון אליהם התייחסנו לעיל ואשר בהם רק 20% מהאוכלוסייה יהודית (2018). זוהי מפה המזכירה את מפת תוכנית החלוקה של האו"ם משנת 1947.

ויש לדעת שהמפה איננה סטטית, היא מאד דינמית: האוכלוסייה הערבית מתפשטת באופן דיפוזי מן המרכזים הערביים לכיוון החלקים היהודים של המפה. בעוד יהודי הפריפריה זורמים בקצב מטריד לכיוון "מדינת תל אביב" (תל-אביב רבתי) ממלאים הערבים את הוואקום הטריטוריאלי שנוצר בערים היהודיות ובעיקר במרחבים החקלאיים.

מה קורה בצפון ישראל – ממצאי סקר שדה

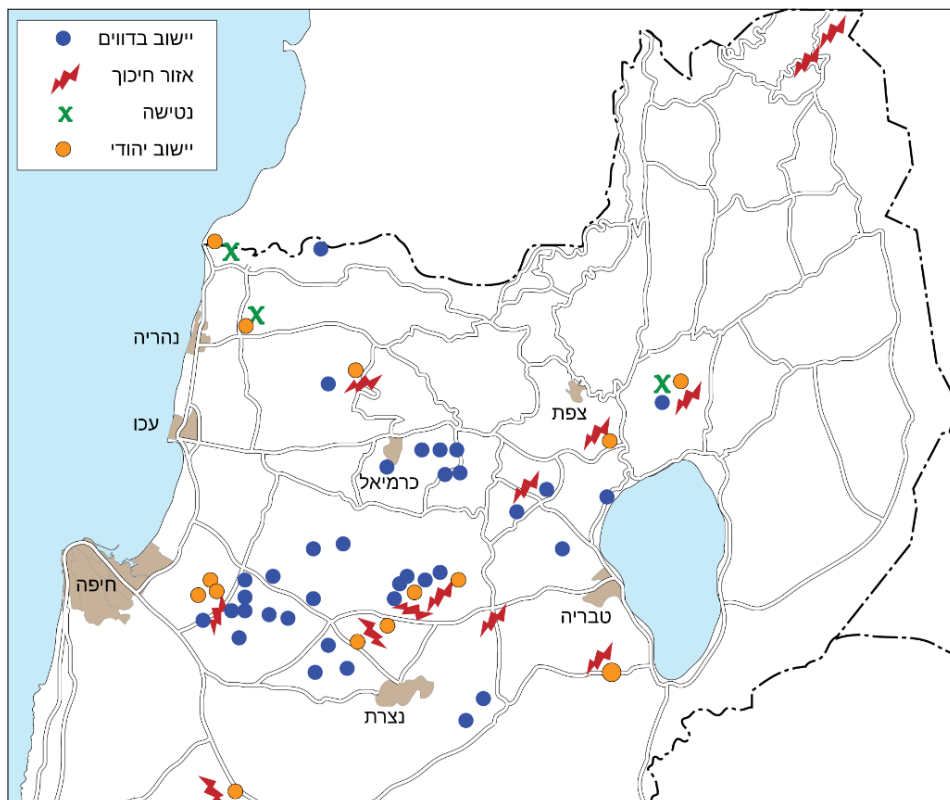
מאמר זה מדגיש בעיקר את נטישת המרחב הכפרי בישראל שהוא המרחב הטריטוריאלי הציוני העיקרי בארץ ישראל. נטישת מרחב זה היא בעיקר תולדה של הזנחת החקלאות ושל אי-אכיפת החוק בישראל בכלל ובפריפריה בפרט.

להלן נביא ממצאים מסקר שדה שנערך על ידי צוות סוקרים של "השומר החדש" בשנת 2010 והשלמות של המחבר לשנת 2018 (מפה 3). יש לציין כי הנתונים נאספו במקרים רבים תוך הבטחה לשמור על חסיונם של המקורות שחלקם

חוששים ממש לחייהם. מוסדות רשמיים שמסרו נתונים ביקשו לשמור על חשאיות, שכן המסד הרשמי מתבייש בכישלוננו ואינו מוכן להודות בפשיטת הרגל של המערכת השלטונית כולה – הפרקליטות, בתי המשפט, המשטרה, מינהל מקרקעי ישראל, משרד הפנים והרשויות המקומיות.

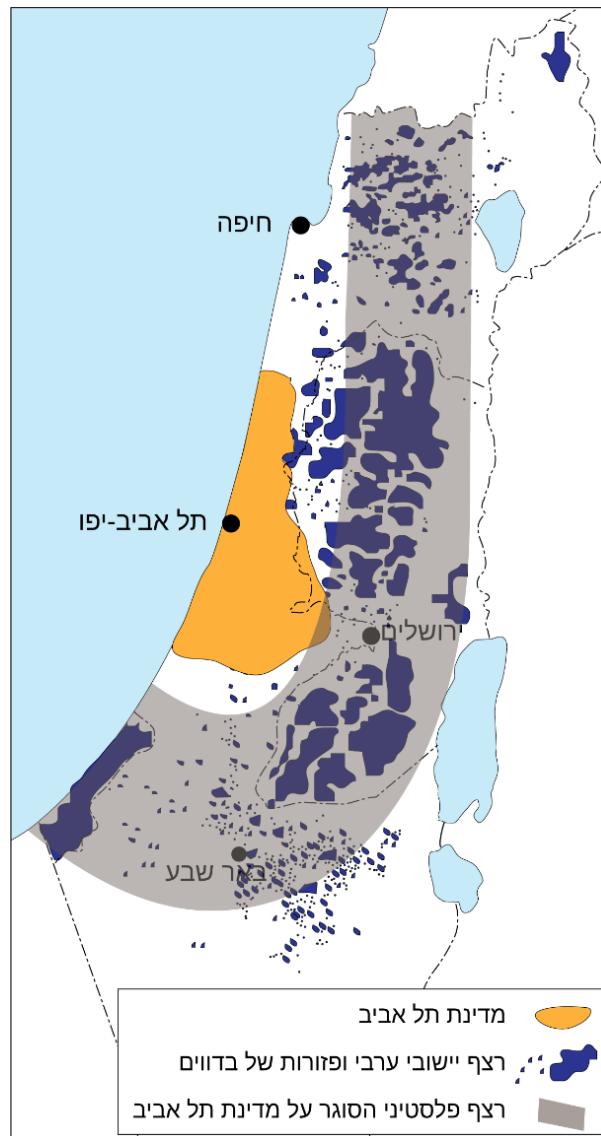
- באזור כפר הנשיא ניטשו קרקעות מרעה בהיקף של כ-4,000 דונם בשל "לחצים" מהכפר הסמוך.
- באזור עמיעד מתנהלת מערכת התשה על שטחי מרעה בהיקפים של אלפי דונמים.
- באזור משמר העמק התנהל קרב התשה על בעלות, החזקה ומתיחת גדרות מרעה על שטחים בהיקף של כ-15,000 דונם, כשידם של היהודים על התחונה.
- באזור יבנאל מדובר בהצטות של לפחות 2,000 דונם.
- הצטות מוזרות נרשמו ב-2017/18 בעמק החולה, עמק הירדן ובאזורים נוספים בכל חלקי הארץ.
- בהר תורען מתנהלת מלחמת התשה על בעלות של קרקע בהיקפים של כ-4,000 דונם.
- באזור ציפורי מתנהלת מלחמה ממשית להגנת 2,500 דונם שטחי מרעה של המושב.
- סיפורים חוזרים ודומים יש בידנו על הנעשה בחקוק, כברי, ראש הנקרה, רמת יוחנן, תל עדשים, לפידות, רמת מנשה, מסד וצומת גולני. כאן נסקרו רק אזורים בצפון.

תיאורים דומים אנו מקבלים מ"המשולש הקטן", מאזור רחובות-רמלה, מאזור ירושלים ומדרום הארץ.

מפה 3: פריסה של נקודות חיכוך ונטישת קרקעות יהודיות בצפון (2018)

בסך הכול מתקבלת תמונה קשה של אובדן אחיזה יהודית בפריפריה בהיקפים של עשרות אלפי דונמים. אם תימשך המגמה הנוכחית של הגירה יהודית לתל אביב ונטישת הקרקעות היהודיות בפריפריה, אזי המפה שאנו צפויים לה היא מפה 4.

מפה 4: התכונות של ישראל היהודית (2018)

כיצד הגענו למציאות הזו?

נפתח בציטוט של SENGE מ-1990 תוך התאמתו למציאות הישראלית:

"הגורמים העיקריים המאיימים על הישרדות הארגון (או המדינה) אינם קשורים בימינו באירועים דרמטיים (אם כי גם זה קורה, למשל במלחמה) אלא בתהליכים איטיים והדרגתיים שבדרך כלל אין אנו כלל ערים להם, דוגמת מרוץ חימוש, הדרדרות סביבתית, התפוררות חברתית וחינוכית, חוסר משילות, אי אכיפת החוק, הפקרות ואלימות, שוד קרקעות, עזיבת הפריפריה (בעיקר ע"י החזקים), שינויים דמוגרפיים המאיימים על הסדר הקיים ועוד.

הדבר הטוב ביותר שאנו יכולים לעשות כשאנו עוסקים בתחזיות זה לחזות מהלך בטרם בואו או בטרם יכה, כך שנוכל להתכונן ולפעול בדרך אופטימלית".

ואם נחזור לנושא שלנו:

סיבה הראשונה: להזנחה של נושא זה היא כי במציאות חיינו בארץ מה שאינו דחוף-בהול אינו עולה לסדר היום, אינו מגיע לתקשורת ואינו מטופל על ידי מקבלי ההחלטות. המנהיגות הלאומית, המנהיגות המקומית והתקשורת אינם שמים לב לתהליך האיטי והמתמיד של ארוזיה במרחבים הטריטוריאליים שתוארו לעיל. במרחבים אלה הולכת

ואובדת הריבונות הישראלית-יהודית-ציונית. ולגבי התקשורת – מה ימשוך יותר תשומת לב – אובדן 4,000 דונם במקומות נידחים בפריפריה או כוכבי "כוכב נולד", "האח הגדול" וגם פינת ההשתנה בין "היכל התרבות" לבין "הבימה" במדינה התל-אביבית?

סיבה שנייה: היא כי בישראל קיימים אינטרסים אידיאולוגיים קיצוניים שהנושא בו אנו דנים נדחק אצלם לשוליים: הימין הישראלי עסוק בהתנחלויות, בכיבוש/סיפוח של שטחים ובבניית ארץ ישראל שלמה בין הים לירדן. אין הוא נותן דעתו לארוזיה המתרחשת בתוך גבולות הקו הירוק ולא שם לב כי "תפסת מרובה לא תפסת".

בעוד הימין עסוק בהתנחלות במרחבי יהודה ושומרון הנה הנגב, הגליל וירושלים הולכים וניטשים. התוצאה היא שיהודי ישראל מפסידים שטחים שהקהילייה הבינלאומית הכירה בהם כמרחב יהודי-ציוני דהיינו ישראל הרשמית, לטובת כיבוש מרחבים שאינם מוכרים ע"י הקהילה הבינלאומית!

מהצד האידיאולוגי השני, השמאל מאמין בדו-קיום של שלום בתוך ישראל ולכן כל דיון על חיכוך יהוד-ערבי זוכה מצד השמאל לגינוי כ"גזענות", "הדרה", "פשיזם". כמו כן, לשמאל הישראלי אין שמץ של מושג מה קורה בצפון ובנגב שכן רוב חבריו הם תושבי העיר הגדולה והקוסמופוליטית.

התוצאה היא כי הנושא הקרדינלי שאנו עוסקים בו אינו עולה על סדר היום ואזכורים של הבעיה זוכים לתגובות של סתימת פיות מכל קצות הקשת הפוליטית.

סיבה שלישית: היא כי ישראל מתאפיינת, זה עשרות שנים בתופעה של חוסר משילות ודי במספר דוגמאות כדי להמחיש זאת:

- רכבת: הרכבת המיועדת שבין הבירה הכלכלית של ישראל (ת"א) לבין הבירה הלאומית (ירושלים) היתה אמורה להוביל מיליוני בני אדם כבר בשנת 2008. נכון להיום (ספטמבר 2018) היא עדיין איננה פועלת וירושלים ש"על ראש שמחתנו", מוסיפה להתרחק ממדינת ישראל.
- והיכן הרכבות לפריפריה – לקריית שמונה? לאילת?
- והיכן השבת הביטחון האישי לאזרחי ישראל?
- ומה לגבי השלמת הגדרות בגבול עם ירדן? בדרום הר חברון? מדוע אלפי פלסטיניים שוהים בתוך ישראל ורבים מהם שותפים מלאים לאינתיפאדת הסכינים ב-18-2016 ?
- ומדוע מתמהמה גירוש הזרים?
- ומה בקשר לירידת צה"ל דרומה? פיזור האוכלוסייה? מיגון יישובי רצועת עזה? מוכנות לרעידות אדמה? אכיפת הבנייה לגובה?
- ואפשר להוסיף רשימה ארוכה של מחדלים בכל תחומי הממשל שכולם מעידים על חוסר משילות!

סיבה רביעית: כלכלני האוצר נכנסו לוואקום השלטוני והפכו, במידה רבה, למנהלי המדינה. הבעיה היא שנקודת ראותם צרה, עניינית-כלכלית ומתמקדת בשאלה האם יש או אין רווח כלכלי. בארגז הכלים שלהם אין תפיסה גאופוליטית של המרחב בו אנו חיים ואין משמעות רצינית לסכסוך היהודי-ערבי, לראייה למרחוק, לחזון.

מנקודת ראות כלכלית צרה אין צורך בחקלאות שאינה רווחית ובוודאי שאין צורך בגידול עדרי בקר. אין הם מקשרים בין נוכחות החקלאות ונוכחות עדרי בקר בשדות מרעה לבין שליטה יהודית במאות אלפי דונמים! אין הם נותנים דעתם על כך שחקלאי ישראל הם חלק ממערכת הביטחון וכך יש להתייחס אליהם! (סופר 2010).

מי שבוודג בענף החשוב הזה, אל יתפלא שהקרקע, פשוטו כמשמעו, נשמטת מתחת לרגלי היהודים בארץ ישראל.

סיבה חמישית: כלכלני האוצר ועוד מספר "חכמולוגים" באקדמיה ובסקטור הפרטי טוענים זה שנים "מה שטוב לתל אביב – טוב לישראל" (קיפניס, גונן, מתכנני תמ"א 35, משפחות ההון בגוש דן). למנהיגות נוח להסתמך על התפיסה הזו כי פירושה השקעות זולות יותר לעומת השקעות בטיפול בפריפריה וכמו-כן היא מיטיבה עם תושבי מדינת תל אביב שמשקלם האלקטורלי גבוה. לגישה זו יש מחיר כבד מאד בדמות נטישה יהודית של הפריפריה (ביסטרוב וסופר 2006, 2007, 2010).

סיבה שישית: מאז הקמת מדינת ישראל עברו הבדווים מהפכה רצינית: הם הפכו מנוודים ליושבי קבע בלי שיסגלו את התרבות של יושבי הקבע. מדינת ישראל הזניחה את הטיפול בחברה הבדווית. היא לא השקיעה מספיק בחינוך, בחברה ובכלכלה על מנת להובילם להיות חלק מהחברה המערבית. התוצאה היא שאנו ניצבים בפני מציאות קשה של פוליגמיה, רמת השכלה נמוכה, חוסר יכולת להתפרנס בכבוד ושלל תופעות הנלוות לכך.

סיבה שביעית והחשובה ביותר: סדר העדיפויות הלאומי של ישראל נקבע בעיקרו על ידי הסכסוך היהודי-ערבי שלא הסתיים ולא נראה שיסתיים בעתיד הנראה לעין.

העם הפלסטיני, בכל מושבותיו, אינו מכיר במדינה יהודית ובסמליה היהודיים. הוא לא שכח את "הנכבה" של 1948, את הרס כפריו והלאמת אדמותיו.

הפלסטינים רוצים את כל אלה בחזרה. יש להם זמן וסבלנות והם לא מתכוונים לוותר עד שייקחו בחזרה את כל מה שיוכלו. בגישה פרקטית הם לוקחים גרגר אחר גרגר, דונם אחר דונם, מרחבים קטנים ויותר גדולים. מרבית יהודי ישראל אינם חשים זאת בשטח ואינם מבינים זאת.

כמו-כן, בין הערבים לבין היהודים יש פערים תרבותיים עמוקים ויסודיים המשליכים על הנעשה במרחב, גם ללא קשר לסכסוך: בתרבות היהודית/מערבית יש סדר היררכי, יש ריבון ויש חוק, יש רישום בטאבו, יש הקפדה על הרכוש הפרטי ותיחומו ויש תשלום מיסים כולל ארנונה ומים. יש גם אכיפת חוק נגד מפירי חוק (לפחות בתאוריה). ויש בתי משפט שאמורים לעשות צדק. בתרבות המערבית אין קשר מחייב בין הבעלות על הקרקע לבין הבנייה עליה וגם יש מה שנקרא 'חלוקה פונקציונלית' של הקרקע. בתוך העיר, למשל, לא נכניס עדר כבשים, עיזים או גמלים.

כל ההסדרים הללו זרים לערביי המזרח התיכון אלא אם כן נאכף ההסדר בכוח (כמו, לדוגמה, בעמאן בירת ירדן).

בדווי אינו מכיר בכל ההסדרים הללו. אין הוא מכיר ברישום בטאבו, בתכנית מתאר ובאילווציה המודרניים. במדבר יש אלוהים אחרים וחוקים אחרים.

בשל מכלול הסיבות שצינו לעיל שוררת אנרכיה במרחבים החקלאיים של ישראל, אנרכיה המתבטאת, בתפיסה וגנבה של קרקע וגנבת ציוד חקלאי, תוצרת חקלאית ועדרי צאן ובקר, שלא לדבר על טרור חקלאי בצורתיו השונות.

אל מי יפנה חקלאי ישראלי בודד שנגנב ממנו עדר כבשים או פרות או חקלאי שמאיימים עליו כי אם יחזור לחלקתו הוא מסתכן בחייו? מי יוכל לסייע לו בישראל של 2018? האם מהמשטרה העמוסה בבעיות וסובלת ממחסור אדיר בכוח אדם? האם מבתי המשפט העמוסים?

אל הוואקום שנוצר נכנסים אנשים טובים

התמונה שתיארנו קשה ומטרידה מאד על אף שאיננה "פוליטיקלי קורקט", שכן היא מציגה מחדלים של השלטון.

אל הוואקום שנוצר נכנסו כוחות מלמטה, של צעירים נפלאים שלוקחים יוזמה ומנסים למלא את החסר. אין כוונתם לקחת את החוק לידיהם, אלא לבנות מערכת שתסייע לחקלאים הבודדים בפריפריה הציונית ותגונן עליהם.

בנגב צמחו מספר קבוצות של מתיישבים ומגינים על רכוש יהודי – דוגמאות כאלה הן תנועת "רגבים" ותנועת "אור".

נוער ציוני התנדב להגן על שי דרומי שעמד לבדו בחוותו החקלאית הבודדת מול התנכלות קשה.

בצפון קם ב-2007 ארגון "השומר החדש" שחרת על דגלו להיות מודל להחזרת הגאווה היהודית במרחב הגלילי ומשם גלשה פעילותו גם לאזורי ארץ אחרים.

צעירי "השומר החדש" אינם מתכוונים להתעמת עם אף אחד, אין הם בונים בנייה בלתי חוקית, אין הם תופסים קרקעות בניגוד לחוק ואין הם גונבים רכוש של אחרים. מטרתם לשמור על רכושם של חקלאים יהודים בפריפריה ולתת תמיכה מעשית ומורלית לחקלאים בודדים שחלקם מפוחדים ומיואשים ונוטים לנטוש את אדמותיהם כפי שעשו אחרים לפנייהם וחלקם, מפאת הייאוש, מוכנים למכור אדמתם לכל המרבה במחיר – יהודי או ערבי.

צעירי "השומר החדש" מבצעים שמירות בלילות, מתקנים גדרות (שנחתכו במטרה לערער על הבעלות ולהקל על שדירת עדרים) ומפגינים נוכחות בשטחים החקלאיים.

מיוזמה של 2 צעירים בודדים, חדורי אמונה בצדקת מעשיהם – יואל זילברמן מציפורי ואון ריפמן מקיבוץ רביבים – הפך ארגון "השומר החדש" מקור משיכה למאות בני נוער המגיעים מכל רחבי הארץ, דוחים גיוסם לצה"ל בשנה ותורמים שנה מחייהם למשימה זו. יש ביניהם החוזרים למשימות גם לאחר תום שרותם הצבאי.

סיכום

הצגנו תהליך הרה אסון של התקפלות היהודים מן הפריפריה למרכז בהדגשת הארוזיה בנקודות החיכוך בין יהודים וערבים. באין משילות בישראל צומחים כוחות מלמטה ומתארגנים להגנת הרכוש היהודי והקרקעי. מציאות זו בלתי נסבלת וחושפת את המערכת השלטונית בקלונה. לא פלא שהמערכת הזו ממחרת להכחיש את המציאות ולהתנכל לגורמים הנכנסים למרחב במקומה.

האוכלוסייה פורעת החוק בצפון נתקלת בכוחות שלא הכירו בעבר (קרי "השומר החדש") והחיכוך בניהם מלווה בינתיים בעיקר באלימות מילולית אך פה ושם גם פיסית. עימות זה עלול, חס וחלילה, להידרדר למעשים חמורים ולקיחת החוק לידיים. חקלאים יהודים, מצידם, מעודדים מעזרתם הממשית של אנשי "השומר החדש".

ועד שמישהו יתעורר במדינת ה"אין משילות" יש להגן על המרחב הציוני, בעיקר בפריפריה ויש לסייע ל"השומר החדש" בתפקיד החלוצי והקשה שלקח על עצמו.

מקורות

ביסטרוב, י' וסופר, א' (2008), ישראל 2007–2010, דמוגרפיה וצפיפות. חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה.
ביסטרוב, י' וסופר, א' (2010). ישראל – דמוגרפיה 2010–2030, לקראת מדינה דתית. חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה.

גונן, ע' (2009). כיצד הפכה תל אביב-יפו למרכז עירוני ראשי בארץ ישראל. בתוך: ב' קיפניס (עורך), תל אביב-יפו: מפרבר גנים לעיר עולם, 156–173, חיפה: פרדס.

סופר, א' וביסטרוב, י' (2006, 2008), מדינת תל אביב איום על ישראל. חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה.

סופר, א' (2010), החקלאות – אבן יסוד בביטחונה של ישראל. חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה.

סופר, א' (2017). הזכות והניסיון להשפיע בתקופה סוערת. חיפה: קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה.

קאופמן, ג' (2005). אוכלוסיית הבדווים בגליל: תהליכים ותמורות, מנוודות ליישובי קבע 1963–2002. ביטחון לאומי, 4, 77–97.

קיפניס, ב' (עורך) (2009), תל-אביב-יפו: מפרבר גנים לעיר עולם. חיפה: פרדס.

Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline*. New York: Doubleday.